

HARPPUTOHTORI TUTKII SOITINTA

”Suomessa pärjää kansanmuusikkona, jos on laaja-alainen”

Teksti: Pekka Raittinen

Jouko Kyhälä tutki Sibelius-Akatemian taiteellisessa jatkokutkinnossaan huuliharpuun monia musiikillisia mahdollisuuksia ja maailmoja. Väitös sai huomiota valtamediassakin. Tohtori jatkaa uusien saundien etsimistä musiikin käsityöläisenä.

KIMMO TÄHTINEN

Kun tutustumme haastattelun lomassa **Jouko Kyhälän** johdolla hänen kotistudioonsa Kirkkonummella, kansanmuusikko esittelee samalla laajaa huuliharppukokoelmaansa.

”Minulla on tässä perinteisiä kromaattisia harppuja, samanlaisesti kahta ääntä soittavia parikielisiä harppuja, pari oktaavia kattava bassoharppu sekä niin sanottu pitkä soituharppu...”, harpisti luettelee.

Varmasti erikoisin instrumentti Kyhälän kokoelmassa on legendaarisen saksalaisen soitintehtaan Hohnerin 1950-luvulla valmistama *Harmonetta*-sointuhuuliharppu, jossa yhdistyvät harmonikkamainen näppäimistö ja erikoisrakenteinen huuliharppu. Kullanvärinen, etäisesti vanhaa kirjoituskonetta muistuttavan instrumentin päällä on näppäimet, joita painamalla sama sävel aukeaa

kolmessa oktaavissa.

”Tällä voi soittaa kaikki monimutkaisetkin soinnut ja sointukäännökset”, Kyhälä taustoittaa. ”Instrumenttia soitettaessa sama ääni tulee sekä puhaltaessa että imiessä, sikäli se eroaa normaaleista harpuista. Miinuspuolelta voi mainita, että koneisto on niin monimutkainen, että harppukorjaajan taitoa kyllä tarvitaan.”

”Lukiassa pidin harppua povitaskussa ja yritin soittaa sitä välitunnilla.”

Korjaushommat kuuluvat muutenkin kansanmuusikon arkeen, sillä studion nurkassa on myös erillinen työpöytä niitä varten. Siinä sivussa hoituvat myös lasten autoradan autot.

”Kun standardiharppu tulee tehtaalta, se ei itse asiassa ole kauhean hyvä instrumentti. Messinkieleet myös väsyvät, ja mi-

takin varaosia tarvitaan. Onneksi niitä saa nykyään myös erikseen, toisin kuin takavuosina”, Kyhälä toteaa huuliharpuun tuunaamisen käytännöstä.

Tieto talteen tutkintoon

Monet muusikot tuntevat parhaiten niin sanotun diatonisen blues-harpuun. Soittimella oli alun

perin tarkoitus soittaa yhdellä tavallisella duuriasteikolla, mutta kekseliäät blues-muusikot alkoivat taivuttaa sillä ääniä, kuten kitaran kieliä väännettäessä, ja instrumentin skaala laajeni.

”Taivutustekniikkaa käyttäen yhden duurisävelasteikon käsittävällä harpulla voi nykyään soittaa useampia skaaloja, riippuen mis-

tä reiästä aloittaa. Jos esimerkiksi harppua soitetaan ensimmäisestä asemasta A-duurissa, sitä voi soittaa eri asemista vaikkapa E-miksolyydisellä skaalalla, mahdollissa tai fis-mollissa”, Jouko Kyhälä selvittää.

Nykyään yhdellä diatonisella blues-harpulla pystytään soittamaan jo kaikissa sävellajeissa, Kyhälä kehuu. Tämän mahdollistaa erityinen ylitaivutustekniikka, jolla saadaan soitettua ne kromaattiset sävelet, joita taivutustekniikalla ei saada. Taiteellisen jatkokutkinnon keskiössä olikin halu tutkia juuri tämän instrumentin ulottuvuuksia, kuten myös työn kirjallisen osuuden *Vaaksan matkalla – diatonisen huuliharpuun uudet mahdollisuudet* otsikko kertoo.

”Tutkintoani varten tein opintomatkoja Saksaan ja Yhdysvaltoihin, jossa osallistuin muun muassa yhdeksän päivän inten-

siivikurssille aiheesta. Yhtenä lähtökohtana tutkimustyölle olikin amerikkalaisen jazz-harpisti **Howard Levyn** vallankumouksellinen ylitaivutustekniikka diatoniselle.”

Kyhälä valmistui Sibiksestä

tekemisen kipinä lähti alun perin 1980-luvun alun Suomirock-buumista.

”Silloin **Eppu Normaali**, **Hasisen Kone** ja **Tuomari Nurmio** olivat kovia sanoja. Otin pari-kymmentä soittotuntia uruille

tuolloin nuorehkolle osastolle 1990. Suureksi ihmeekseen hän pääsi ensimmäisellä yrittämällä sisään.

”Asian taisi ratkaista soittokoe, jossa esitin oman sävellykseni, kuten oli käynyt myös Jyväskyläs-

nosti esille **Seppo Heikinheimon** 1990-luvun alussa esittämän heiton, että pian Sibelius-Akatemiasta väitellään huuliharpulla tai kammalla. Kyhälä toteaaakin, että jatkotutkinnon toisena motiivina oli instrumentin profiilin ja arvostuksen kohottaminen.

”Huuliharpun heikko arvostus johtuu paljon siitä, että kun kuulee huuliharpun soittoa, niin on suurempi todennäköisyys kuulla huonoa kuin hienoa soittoa”, Kyhälä polemisoi. ”Suomalaisessa pelimannisoitossakin kuulee välillä sellaista roiskintaa, jossa saa arvata melodiasta puolet. Kuitenkin juuri kansanmusiikin piirissä soitto voi parhaimmillaan olla äärimmäisen taidokasta ja svengaavaa.”

Rytmimusiikin perinteen parissa huuliharppu taas useimmiten assosioituu juuri bluesiin tai **Bob Dylaniin**.

”Olen siitä harvinainen harpisti, ettei minulla oikein ole mitään suhdetta bluesiin. Itse asiassa minulle aina on tullut vähän vaivaantunut olo, jos joskus olen joutunut sitä soittamaan. Dylan taas käyttää harppua aivan loistavalla tavalla efektinä, mutta ei hänen musiikkinsa oikein kerro siitä instrumenttina sinänsä.”

Suomalaiseen kansanmusiikkiin huuliharppu on kuulunut erottamattomasti 1800-luvun loppupuolelta lähtien, Kyhälä taustoittaa.

”Se on ollut tasaisen varma suosikki. Täällähän perinteiseen pelimannisoittoon on kuulunut vahvasti tyyli, jossa imitoidaan haitaria – bassopuolella soitetaan komppia ja samalla melodiaa.”

Huuliharpun arvostusta Suomessa on viime vuosina varmasti nostanut myös 2000-luvun alusta toiminut Kyhälän, **Eero Turkan**, **Eero Grundströmin** ja **Pasi Leinon** muodostama **Sväng**-harppukvartetti. Mistä moinen projekti oikein lähti liikkeelle?

”Alun perin homma lähti siitä, että Eero Turkka oli oppilaanani Sibiksessä. Hänen piti tehdä tutkinto aiheena omat sävellykset ja improvisaatio. Ehdotin, että hän säveltäisi ja sovitaisi omaa musiikkia huuliharppuorkesterille.”

Ensimmäisinä musiikillisina lähtökohtina ja innostajina toimivat tuntemattomaksi jäänyt, paikallista viulumusiikkia vinyyli-ep:n verran taltioinut romanialainen harppukvartetti sekä amerikkalaiset sodanjälkeiset

maisteriksi 1999. Oliko hänellä jo tuolloin jatkotutkinto mielessä?

”Ei ollenkaan, vaan ajattelin silloin aloittavani käytännön muusikon työt täysillä. Olin kuitenkin jo ennen maisteriksi valmistumista ehtinyt opettaa Akatemiassa aika paljon, ja opetustyö jatkui valmistumisen jälkeenkin. Jossain vaiheessa tuli sitten tunne, että oma kehitys soittajana pysähtyy.”

Jatkotutkinnon suorittamisen motiiveina olivatkin toisaalta halu kerätä jo hankittu hiljainen tieto talteen ja toisaalta oman soiton eteenpäin kehittäminen, Kyhälä toteaa.

”Sain tavallaan tilaisuuden tehdä työtä oman itseni hyväksi. Taiteelliseen jatkotutkintoonhan ei kuulu siinä mielessä tieteellistä kirjoittamista, että tehtäisiin väitöskirjaa, vaan tutkinto suoritetaan viiden konsertin sarjalla.”

Suomirockista kansanmusiikkiin

Espoosta kotoisin olevan Kyhälän ensimmäinen soitin oli proosallisesti kotiurku. Musiikin

”Huuliharpun heikko arvostus johtuu paljon siitä, että on suurempi todennäköisyys kuulla huonoa kuin hienoa huuliharpun soittoa.”

Helsingissä Frederikinkadulla toimineessa urkukoulussa. Se ei kuitenkaan oikein napannut, ja opiskelin musiikkia omin päin.”

Bändiharrastus maistui paremmin yläasteelta lukioikäiseksi saakka. Lukion jälkeen Kyhälä aloitti opinnot Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksella.

”Ajatuksenani oli silloin ehkä toimittajan ura. Opiskelu oli kuitenkin täydellinen antiklimaksi, ja tajusin nopeasti, etteivät tieteen tekeminen musiikista ja analysointi olleet juttuni.”

Musiikkitiede avasi kuitenkin välillisesti väylän kansanmusiikin pariin. Kipinä syttyi **Ilpo Saastamoisen** maailman musiikkikulttuureita käsitelleillä luennoilla.

”Kysyin Saastamoiselta ja Jyväskylässä myös opettavalta **Jouni Koskimäeltä**, mistä tällaista voisi saada lisää. He sanoivat, että hae Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osastolle.”

Kyhälä haki opiskelemaan

sä. Osoitin kai sillä, että minulla oli jotain kykyä, vaikka olin hermostunut ja jättänyt vahingossa huuliharpun kotiin. Soitin sitten urkuharmonilla kädet täristen. En tiedä pääsisinkö tänä päivänä sisään niillä tiedoilla.”

Kiinnostus huuliharppua kohtaan oli alkanut jo Suomirockista **J. Karjalaisen** *Yö kun saapuu Helsinkiin* -levyn siivittämänä. Varsinainen intohimo soitinta kohtaan syntyi kuitenkin vasta kansanmusiikin myötä.

”Lukiossa pidin harppua povitaskussa ja yritin soitella sitä välitunnilla. Kun sitten kuulin suomalaisia loistavia pelimanneja, kuten **Erkki Vihistä** sekä **Reino** ja **Erkki Valkamaa**, tajusin että osaamisen voi viedä aivan toisenlaiselle asteelle.”

Arvostusta instrumentille

Uutisessaan Jouko Kyhälän tohtorin tutkinnosta *Helsingin Sanomat*

huuliharppuyhtyeet kuten **The Harmonicats**.

"Amerikkalaisten yhtyeiden tyyli oli aika viihteellinen ja sisälsi niin sanottua popular classics -osastoa ja musikaalisävelmiä, mutta niiden soundi oli erittäin hieno. Halusimme yhdistää tuon soundin omaan kansanmusiikista lähtevään visioomme."

Svängiä maailmalle

Kyhälä haluaa kuitenkin korostaa, että omannimisen debyyttilevynsä vuonna 2005 julkaissut Sväng ei missään nimessä halua leimautua yhden instrumentin ympärille kootuksi *novelty*-ryhmäksi.

"Manner-Euroopassa toimii harppukokoonpanoja, jotka ratsastavat Harmonicatsin ja muiden nostalgialla. Sieltä löytyy niille myös oma rajallinen yleisönsä, mutta tämä yleisö on lähinnä kiinnostunut huuliharppusta instrumenttina, ei niinkään itse musiikista."

Paljon etenkin saksankielisessä maailmassa keikkaileva Sväng on saanut osansa tämän ilmiön vähemmän miellyttävistä puolista.

"Takahuoneeseen tulee tyyppejä, jotka kaivavat heti huuliharppun takin laskoksista esiin. Ne odottavat amerikkalaisten kopiointia ja lähtevät sitten parin biisin jälkeen pettyneinä pois. Joskus takahuoneessa ramppaaminen on vähän ärsyttänyt, ja olemme vitsailleet, että pitäisi pistää *raideriin* metal-

linpaljastin ovelle!"

Joka tapauksessa ulkomaat työllistävät svängiläisiä, sillä Kyhälä arvioi kokoonpanon tekevän ainakin puolet keikoistaan siellä. Pääasiassa liikutaan Euroopassa, mutta myös Yhdysvalloissa ja Japanissa on ehditty käydä. Itävallassa ja Japanissa yhtyettä edustavat paikalliset agentuurit. Yleisin keikkapaikka on pieni konserttitali.

"Ulkomailla keikkaileminen ja

"Jos Japanissa pääsee marginaaliin, siellä voi myydä sellaisen määrän levyjä, josta ei voi Suomessa unelmoidakaan."

pyöriminen ovat kansanmusiikkipiireissä hyvin tärkeitä, olen huomannut sen tuttavapiirissäni. Jos esimerkiksi Japanissa pääsee marginaaliin, siellä voi myydä sellaisen määrän levyjä, josta ei voi Suomessa unelmoidakaan."

Monipuolinen on oltava

Kansanmuusikon on Suomessa oltava monipuolinen ja omavarainen. Useimmat tekevät opetustyötä. Myös apurahoilla saadaan toteutettua erilaisia projekteja.

"Rahoituksen kanssa olen viime vuosina ollut siinä suhteessa onnekas, että tein tohtorintutkintoani tutkijakoulussa. Luulen että jossain vaiheessa alan taas opettaa tutkinnon nyt valmistuttua. Kansanmusiikkipuolella on vain kourallinen tyyppejä, joiden ei toimeentulon takia tarvitse opettaa."

Kyhälä on viime vuosina vierailullut **Pekka Lehden**, **Markku Lepistön** ja **Progomaticsin** levyillä muusikkona. Svängin levyllä hän on toiminut myös tuottajana, äänittäjänä ja jopa masteroijana. Useimmat näistä nimikkeistä on julkaissut Lehden pyörittämä *Aito Records*. Tämän lisäksi Kyhälä on ehtinyt julkaista kaksi soololevy-

äkin 2000-luvun aikana.

"Vuonna 2000 ilmestyneen IMA-C-soolodebyyttini aikoihin olin jotenkin kyllästynyt kansanmusiikkiin ja halusin kokeilla jotain erilaista. Levyllä on paljon koneita itseni ja **Tommi Lindellin** ohjelmoimina vähän *Rinneradion* tyyliin. Pari vuotta sitten ilmestyneellä *Saalas*-levyllä halusin taas kokeilla vapaamuotoisempaa, jammamaisempaa kansanmusiikkia, vastakohtana Svängin tarkoille sovituksille."

Jouko Kyhälä on soittanut popsessioissa ja seikkaillut välillä jazzinkin puolella. Mielenkiintoinen kokeilu oli myös alttoviulustien **Ari Poutiaisen** ja **Max Savikan** kanssa viime vuonna toteutettu *Farther Out* -konsertti, jossa yhdistyivät kansanmusiikki, jazz ja klassinen. Teatteriin ja dokumenttielokuviinkin on tullut tehtyä hommia.

"Myös monien eri koreografiensanssi- ja tanssi-tyylien välillä olen säveltänyt paljon musiikkia. Kansanmusiikki ja tanssi ovat tietysti jo lähtökohtaisesti lähellä toisiaan – kuuluuhan Sibiksessä perusopintoihimme pakollisia tanssiopintojakoin. Suomessa pärjää kansanmuusikkona, jos on mahdollisimman laaja-alainen." ■

"Pimp My Harmonica!" Jouko Kyhälä korjaa ja tuunaa harppunsa itse.